

Yazı- Diyanet, laiklik ve kutuplaşma

Şebnem Yardımcı Geyikçi: Bir Yargıtay başkanının cübbesiyle duaya eşlik etmesi topluma eşit mesafede durmasını olanaksız kılıyor. Yargının oradaki varlığı yukarıdan aşağıya İslamileştirme projesini, devletin sahiplendiğinin ve yüksek yargının dahi buna karşı çıkmayacağını gösteriyor.

25 Eylül 2021 tarihli yazı: [Diyanet, laiklik ve kutuplaşma | PolitikYol Haber Sitesi](#)

Bir Yargıtay başkanının cübbesiyle duaya eşlik etmesi topluma eşit mesafede durmasını olanaksız kılıyor. Yargının oradaki varlığı yukarıdan aşağıya İslamileştirme projesini, devletin sahiplendiğinin ve yüksek yargının dahi buna karşı çıkmayacağını gösteriyor.

Daha önceki dönemlerde sağ partileri yutan iktidar, buna HAS Parti, Demokrat Parti örneklerini verebiliriz, bugün sağdaki alternatifleri yutamıyor. Bu süreç İyi Parti ile başladı ve DEVA, Gelecek Partisi gibi kendi elitleri tarafından kurulan hareketlerle iyice imkansızlaştı.

Kimlik siyasetinin değil talep siyasetinin, toplumsal taleplerin siyaseti belirleyeceği bir dönemdeyiz. Bu taleplere cevap verme yetisini ise AKP iktidarı çoktan yitirdi, tekrar laiklik-dindarlık ikilemine sarılmak ise AKP'nin büyük çaresizliğinin ilanı niteliğindedir.

Üç hafta önce yargı döneminin açılışında verilen fotoğraf karesi bir kez daha laiklik tartışmalarını gündeme getirdi. Yoğun ve hızlı değişen gündemimiz bu olayı çoktan kapatmış olsa da konunun önemli olduğunu ve üzerine yazmanın hala kıymetli olduğunu düşünüyorum çünkü bu fotoğraf günümüz Türkiye'sinde din devlet ilişkisinin ne noktaya geldiğini özetler nitelikte ve bu özelliği ile üzerine düşünmeyi zorunlu kılıyor.

Bir gündem değiştirme ya da yeniden bir laik-dindar ikilemi yaratma, kutuplaşmayı artırma stratejisi olsa dahi bu fotoğrafın içerdiği mesajların altını çizmek faydalı olacaktır. Birincisi, bu kare bize devletin dönüşümünün son halini gösteriyor. Yani artık kurumları ile yargısı ile taraflı ve bu tarafı da özellikle Sünni İslam üzerinden şekillenen bir devlet ve giderek laik olma özelliğini kaybeden, toplumdaki farklı gruplara eşit mesafede durma özelliğini çoktan yitirmiş bir devlet resmi. Daha korkutucu olanı ise artık bu özelliğini göstermekten de çekinmeyen ve bunu sergilemeyi bir yandan da güç gösterisine çeviren bir iktidarı ifade ediyor. Karşımıza kimliğini Sünni İslam ile tanımlayan ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş ile kişiselleşmiş bir devlet aygıtı var. İkincisi yargının bağımsızlığını yitirdiğini ve artık yasama-yürütme-yargı erkleri arasındaki güçler ayrımından söz etmenin imkânsız olduğunu gösteriyor. Diğer bir deyişle yürütmenin kimliğinin yargıyı şekillendirdiğinin mesajını görüyoruz. Bir Yargıtay başkanının cübbesiyle duaya eşlik etmesi farklı kimlikleri olan topluma eşit mesafede durmasını doğal olarak olanaksız kılıyor. Daha da önemlisi yargının oradaki varlığı yukarıdan aşağıya İslamileştirme projesini, devletin sahiplendiğinin ve yüksek yargının dahi buna karşı çıkmayacağını gösteriyor. Üçüncüsü bu yeni Türkiye rejiminde Diyanet İşleri Başkanlığı'na atfedilen görev tanımının genişlediğini işaret ediyor. Fakat bu demek değil ki Ali Erbaş'ın ya da herhangi bir ismin Diyanet İşleri Başkanı olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dan bağımsız özgül bir ağırlığı var. Aksine Erbaş'ın yaptığı açıklamaların tamamen Erdoğan'ın kontrolü dahilinde yapıldığını

düşünüyorum. Fakat, yine de Diyanet'in devlet içinde rolü giderek artan bir aktöre dönüştüğünü söyleyebiliriz. Kuruluşundan bu yana başkanlığın işlevinin devletin dini yönetmesi olsa da ve yer yer özellikle sağ iktidarlar tarafından benzer işlevlerle kullanılsa da AKP iktidarında bugün değişen bunun çok daha yoğun kullanılmasıdır. Dolayısıyla, her konu hakkında fikir beyan ederek bir şekilde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın azalan toplumsal desteğini kimlik üzerinden tesis etmeyi amaçlayan bir kurum görüyoruz.

LAİKLİK, DEVLET VE TOPLUM

Peki Türkiye'de laiklik zedelendi mi? Bu soruya cevap verirken iki taraftan bakmak faydalı olacaktır. Bir taraftan devletin kimliğinin gitgide İslamlaştırıldığını söyleyebiliriz. Artık devlet yukarıdan aşağıya İslamlaştırma projesinin aktörü haline geldi ve bunu kontrol eden hiçbir mekanizma da kalmadı yani bu yüksek yargının bile onay verdiği bir projeye dönüştü. Bu açıdan devletin laik karakterinin zayıfladığını hatta neredeyse yok olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat toplumsal düzeyde bunun böyle olmadığı kanaatindeyim. Özellikle dindar ailelerinin çocukları arasında, imam hatiplerde artan deizm, agnostisizm ilgisi iktidarın yıllardır bir türlü kuramadığı kültürel hegemonyayı iyice imkansızlaştırıyor. Diyanet ise bu tür çıkışlarla dindar nesil yetiştirme projesini nafîle çabalarla canlandırmak istiyor. Bugün ilk defa toplumsal düzeyde laikliğe ilginin arttığını görüyoruz. Özellikle gençler için İslamcı hareketin üzerine kimliğini inşa ettiği devletin inanca uyguladığı baskı söylemi geçerliliğini tamamen yitirdi. Bugünün gençleri için baskıcı devleti tanımlayan unsur İslam'dır. Ali Erbaş'ın son çıkışları iktidarın bu durumun farkında olduğuna işaret ediyor. Fakat ürettiği çözüm sorunu daha da derinleştiriyor. Bu projenin daha baskıcı hale gelmesi, gençleri iyice inançtan soğutuyor ve devletin kimlikler üzerinden kurduğu tahakkümden memnuniyetsizliklerini arttırıyor. Birçok çalışma gösteriyor ki dindar ailelerin çocukları kendi inancına devletin dahil olmasından memnun değil. Bu nedenle bugün devlet laiklikten uzaklaştıkça aslında toplum onu sahipleniyor ve laikliğin korunması bir tür toplumsal harekete dönüşüyor. AKP iktidarının özellikle son 10 yılda saptığı yönün – otoriterleşmesi, farklılıkları yok sayması, özgürlükleri kısıtlaması, siyasal rejimi kişiselleştirmesi- İslamcı harekete de çok ciddi zararlar verdi ve bugün bu iktidar tarihin akışının ters yönünde ilerlemekte ısrar ediyor ve bu nedenlerle de gençler nezdindeki karşılığını kaybediyor. Önümüzdeki dönemde değişim sürecinin en temel taşı laiklik olacak ve bu sefer yukarıdan aşağıya değil gitgide sivilleşme adına İslamlaşan devlete karşı toplumsal bir talebe dönüşerek bu pozisyonu kazanacak. O nedenle devlet nezdinde belki zedelenen ama toplumsal düzeyde güçlenen bir laikliğin ortaya çıktığını iddia edebiliriz.

KUTUPLAŞTIRMANIN OLANAKSIZLIKLARI

Burada diğer önemli bir soru iktidarın halen kendini dindar toplumun tek temsilcisi olarak çizme kapasitesi var mı ya da yukarıdan aşağıya yeniden dindar-seküler ayrımını ateşleyebilir mi ve böylece seçim dönemi yaklaşırken buradan bir siyaset üretebilir mi? Seçimlerde kutuplaştırma stratejisinin iki temel işlevi vardır. Birincisi seçmeni konsolide etmek; ikincisi ise muhalefeti bölmek ve iktidarın kurguladığı ikilem üzerinden siyasete yapmaya zorlamaktır. AKP'nin yakın zamana kadar bu stratejiye başvurarak başarılı olduğu söylenebilir. İktidarının ilk yıllarında var olan toplumsal bölünmeleri kendi lehine kullanan

parti bu yolla muhafazakâr sağ seçmeni konsolide ederken, muhalefeti de kendi toplumsal kutuplarına sıkıştırmayı başardı. O dönemde seküler-dindar ve elitler-halk ikileminin toplumsal bir karşılığının en azından söylem düzeyinde olduğunun, bu nedenle de partinin bu bölünmeler üzerinden siyaset yapmasının işine yaradığı söylenebilir. Fakat bugün bu stratejiyi devam ettirme ve siyaseti yukarıdan seküler-dindar olarak bölme imkânı çok azaldı. Öncelikle bu bölünmenin toplumsal karşılığı zayıfladı. Özellikle gençler arasında seküler-dindar ikileminin geçerliliğini yitirdiğini düşünüyorum. Diğer taraftan yukarıdan kutuplaştırma stratejisinin işlevlerini yerine getirme olanakları daraldı. Sağ seçmeni iktidar bu yolla konsolide edemiyor çünkü muhalefet çeşitlendi ve artık içinde merkez-sağ, milliyetçi-sağ, hatta dindar sağı barındırıyor. Daha önceki dönemlerde sağ partileri yutan iktidar, buna HAS Parti, Demokrat Parti örneklerini verebiliriz, bugün sağdaki alternatifleri yutamıyor. Bu süreç İyi Parti ile başladı ve Deva Partisi, Gelecek Partisi gibi kendi elitleri tarafından kurulan hareketlerle iyice imkansızlaştı. Öte yandan iktidar muhalefeti dindar-seküler üzerinden yine aynı nedenle bölemiyor. Aksine bugünkü toplumsal kırılma kişiselleşen rejimi korumak isteyenler ve demokrasiyi savunanlar arasında ve tam da bu özelliği ile kimlik siyasetini devam ettirmek zorlaşıyor. Demokrasiyi yeniden inşa etme hedefi kimlikleri ikincil duruma düşürürken muhalefeti ortak demokrasi ideali için bir arada tutuyor.

Bütün bunlara ilaveten, ekonomik krizin toplumun alt, alt-orta, orta ve üst-orta sınıfları yani toplumun geniş kesimlerini derinden etkilediği bir dönemde siyaseti yukarıdan belirleme imkanları da daralıyor. Kimlik siyasetinin değil talep siyasetinin, toplumsal taleplerin siyaseti belirleyeceği bir dönemdeyiz. Bu taleplere cevap verme yetisini ise AKP iktidarı çoktan yitirdi, tekrar laiklik-dindarlık ikilemine sarılmak ise AKP'nin büyük çaresizliğinin ilanı niteliğindedir.